

ТИЦЬКА Я. О.,кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових
дисциплін*(Міжнародний гуманітарний
університет)***ІВАНСЬКИЙ А. Й.,**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових
дисциплін*(Міжнародний гуманітарний
університет)*

УДК 341.29

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.1.32>**РЕГЛАМЕНТАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
У РЕЗОЛЮЦІЯХ ГЕНЕРАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ ООН**

У рамках статті досліджено аспекти універсальних міжнародно-правових механізмів з питань наукових досліджень, які відображено в резолюціях Генеральної асамблеї (ГА) ООН. Відбито роль комітетів ГА ООН у підготовці й опрацюванні відповідних резолюцій. Відзначено роль періодичних резолюцій ГА ООН «Наука, технології та інновації для розвитку», які відображають однойменні резолюції Економічної та соціальної ради ООН і визначають основні орієнтири для держав і міжнародних організацій у сфері науки. Доведено, що зазначені резолюції встановлюють пріоритети щодо використання науки для подолання глобальних викликів, зокрема для подолання бідності, досягнення продовольчої безпеки, для підвищення сільськогосподарської продуктивності, забезпечення доступу для доступної, надійної, стійкої та сучасної енергетики, боротьби з хворобами, покращення освіти, захисту довкілля та протидії змінам клімату, а також закликають держави й міжнародні організації приділяти особливу увагу подоланню гендерної нерівності у сфері науки та досліджень.

Доведено, що наукова діяльність відображена в періодичних резолюціях ГА ООН «Дія атомної радіації», які стосуються наукових досліджень у сфері радіоактивності та ядерної енергетики. Аналогічно аспекти наукових досліджень у сфері космосу відбито в періодичних резолюціях ГА ООН «Міжнародне співробітництво у мирному використанні відкритого космосу». Питання безпекових рамок наукових досліджень у сфері озброєнь відображаються в щорічних резолюціях ГА ООН «Роль науки та технологій у контексті міжнародної безпеки та роззброєнь». Автор указує на роль для наукового прогресу резолюцій ГА ООН щодо діяльності Університету миру ООН і навчання міжнародного права. Доведено значущість окремих резолюцій ГА ООН, які затверджуються Асамблеєю без їх проектування її окремими комітетами, такими як серія резолюцій «Світовий океан і морське право».

Ключові слова: Генеральна Асамблея ООН, морські дослідження, контроль над озброєннями, космос, наука й технології, наукова діяльність, наукова співпраця, ядерна енергетика.

Titskaya Ya. A., Ivanskyi A. Y. Regulation of Scientific Research in the UN General Assembly Resolutions

The article explores aspects of the universal international legal mechanisms for scientific research, reflected in the resolutions of the UN General Assembly. The role of the UN General Assembly committees in the preparation and elaboration of the relevant resolutions is highlighted. The role of periodic resolutions of the UN General Assembly “Science, Technology and Innovation for Sustainable Development”, reflecting the resolutions of the UN Economic and Social Council of the same name and defining the main guidelines for states and international organizations in the field of science, was noted. Author points that such resolutions are adopted by the UN General Assembly to set priorities for the use of science to meet global challenges, including poverty reduction, food security, agricultural productivity, access to affordable, reliable, sustainable and modern energy, disease control, education and environmental protection, combating climate change, and to call on States and international organizations also to pay special attention to tackling gender inequalities in science and research.

It has been proved that scientific activity is regulated in the periodic resolutions of the UN General Assembly “Effects of Atomic Radiation”, concerning the scientific research of radioactivity and nuclear energy. Similarly, aspects of scientific research in the field of space are reflected in the periodic resolutions of the UN General Assembly “International Cooperation in the Peaceful Uses of Outer Space”. Questions of the framework of scientific research in the field of armaments find their regulation in the annual resolutions of the UN General Assembly “Role of Science and Technology in the Context of International Security and Disarmament”. The author points to the role for scientific progress of the UN General Assembly resolutions on the activities of the UN University for Peace and on teaching the international law. The article proves the importance of certain resolutions of the UN General Assembly, which are approved by the Assembly without their development by its individual committees, such as the series of resolutions “Oceans and the Law of the Sea”.

Key words: *arms control, marine research, nuclear energy, space research, science and technology, scientific activity, scientific cooperation, UN General Assembly.*

Аспекти міжнародно-правової співпраці з питань наукових досліджень на глобальному рівні досі не стали предметом комплексного наукового пошуку в доктрині міжнародного права, як у вітчизняній, так і в іноземній. Серед вітчизняних науковців зазначену проблематику згадувати Б.В. Бабін, О.О. Грінченко, К.В. Громовенко, А.О. Задорожній, С.В. Ківалов, водночас комплексних монографічних досліджень цих питань ще не здійснено.

Отже, необхідно дослідити сучасні наукові дослідження в поточній діяльності універсальних міжнародних інституцій, зокрема Генеральної Асамблеї (далі – ГА) ООН.

Таким чином, метою статті варто визначити аспекти регламентації наукових досліджень у резолюціях ГА ООН з урахуванням динаміки та перспектив відповідної нормотворчості.

Для цього варто визначитися із системністю, періодичністю та змістом резолюцій ГА ООН, здійснити аналіз їх аутентичних текстів із застосуванням формально-юридичної, компаративістської та герменевтичної методології, що є завданнями статті. Новизну роботи зумовлює щонайменш те, що більшість цих резолюцій ГА ООН у науковій доктрині взагалі не відображена.

Аналіз діяльності ГА ООН з питань науково-технічного співробітництва свідчить, що підготовка відповідних питань покладена в рамках ГА ООН насамперед на її комітети.

Наприклад, на Другий комітет ГА ООН серед іншого покладено координацію діяльності Економічної та соціальної ради ООН (далі – ЕКОСОП ООН) а отже, усі тематичні резолюції ЕКОСОП ООН з питань наукового прогресу відображаються в проектній роботі цього комітету

ГА ООН, яка, у свою чергу, стає підґрунтя для схвалення профільних резолюцій Асамблеї. Зокрема щорічні резолюції ЕКОСОП ООН «Наука, технології та інновації для розвитку» відображаються в резолюціях ГА ООН з аналогічною назвою. Як приклад можна навести Резолюцію ГА ООН від 17 грудня 2021 р. 76/213 [5], у якій здійснено акцент на визнанні ролі науки в забезпеченні сталого розвитку й у сприянні міждержавному виконанню Цілей сталого розвитку Порядку денного 2030. Також указана Резолюція визнає значущість застосування науки для вирішення специфічних національних і локальних ситуацій і потреб і відзначає важливість зусиль і доробку регіональних економічних комісій з науки, технології та інновацій.

Зазначена Резолюція 76/213 серед іншого встановлює пріоритети щодо використання науки для подолання глобальних викликів, зокрема подолання бідності, досягнення продовольчої безпеки, підвищення сільськогосподарської продуктивності, забезпечення доступу для доступної, надійної, стійкої та сучасної енергетики, боротьби з хворобами, покращення освіти, захисту довкілля та протидії змінам клімату. Також указаний документ ООН закликає держави й міжнародні організації приділяти особливу увагу подоланню гендерної нерівності у сфері науки та досліджень [5].

Зокрема, до компетенції Четвертого комітету ГА ООН зараховано космічну діяльність і поводження з радіоактивними матеріалами, а також роботу Університету Миру ООН. У рамках нормпроектної роботи у сфері радіоактивних матеріалів Четвертий комітет ГА ООН тісно співпрацює з Науковим комітетом ООН з дії атомної радіації, утворений Резолюцією ГА ООН 913 (X) від 3 грудня 1955 р. Саме з того часу та протягом усього багаторічного періоду за підсумками діяльності Четвертого комітету й Наукового комітету ГА ООН схвалює тематичні резолюції «Дія атомної радіації», серед яких можна навести як приклад Резолюцію 75/91 від 10 грудня 2020 р. [1].

Серед іншого в указаній Резолюції 75/91 підкреслено значущість роботи Наукового комітету, діяльність якого забезпечується Програмою ООН з довкілля, зокрема звернуто увагу на потребу «достатнього, гарантованого та передбачуваного фінансування роботи секретаріату Наукового комітету, пов'язану з організацією щорічних сесій і координацією підготовки документів на основі джерел іонізуючого випромінювання, його наслідків для здоров'я людини та довкілля». При цьому варто відзначити, що ГА ООН у цій Резолюції окремо вказує на «зростання значущості наукової діяльності» Наукового комітету, на потребі «збереження високої якості роботи» цієї установи ООН і «суворості його наукового підходу», наводячи приклад досліджень наслідків аварії та станції «Фукусіма-1», дякуючи комітетові за «наукову компетентність і незалежність оцінки» [1].

Водночас у Резолюції 75/91 із посиланням на принцип 10 Декларації Ріо-де-Жанейро заявляється про потребу широкого громадського поширення й оприлюднення відповідних наукових висновків. Також із посиланнями на спільну позицію Міжнародного агентства з атомної енергетики та Всесвітньої організації охорони здоров'я в Резолюції вказано на потребу ґрунтування рекомендаційних і нормативних указівок міжнародних інституцій саме на «надійних і повноцінних джерелах наукової інформації». Окремо ГА ООН звертала в Резолюції 75/91 увагу на процедуру добору наукового секретаря Наукового комітету, виходячи з його «наукової кваліфікації та авторитету».

Загалом указаний документ ГА ООН відіграв роль фактичного закріплення результатів діяльності Наукового комітету й фіксації його програм наступної діяльності. Зокрема, у Резолюції 75/91 указувалося на «взяття до відома» доповідної записки голови Наукового комітету про результати роботи за десятирічний період, де містилася рекомендація подальшого стратегування діяльності органу. Також Резолюція 75/91 закріплювала роботу в рамках Наукового комітету, спеціальних робочих груп, схвалювала надані за рік Науковим комітетом три нові оцінювання ситуації (щодо рецидивів онкології, епідеміологічну роль радіації та формати опромінювання населення) і фіксувала річний план комітету на надання нових тематичних оцінок (щодо дії малих доз радіації, впливу на людину випромінювання в медицині й на виробництві), відзначала роботу комітету з організації заходів за підсумками раніше наданих оцінок (щодо аварії на «Фукусіма-1») [1].

Крім того, Резолюція 75/91 пропонувала Науковому комітету вдосконалити роботу його веб-сайту, дотримуватися річного графіку публікацій його звітів і сприяти проведенню консультацій з ученими й експертами зацікавлених держав ООН під час підготовки таких звітів. Документ нагадував державам ООН про потребу надання до Наукового комітету інформації, корисної для його досліджень, зокрема, у рамках стратегії цього комітету з покращення збору відомостей, запровадженої комітетом он-лайн платформи та глобальних оглядів.

Крім того, з п. п. 18, 19 Резолюції 75/91 впливає реагування ГА ООН на недоліки організаційного та кадрового забезпечення роботи з боку Програми розвитку ООН, які полягали в проблемах транспарентного відбору членів комітету й проблем його роботи, зумовлених нечітким розподілом повноважень між посадовими особами. Утім основними шляхами покращення ситуації ГА ООН бачила збільшення кількості персоналу, який забезпечує роботу Наукового комітету, і збільшення його фінансування як із бюджетів ООН, так і за рахунок добровільних внесків держав-учасниць [1].

У вимірі відображення наукової діяльності щодо космосу варто вказати на серію схвалених на пропозиції Четвертого комітету резолюцій ГА ООН «Міжнародне співробітництво у мирному використанні відкритого космосу», зокрема Резолюцію 76/76 від 9 грудня 2021 р. Цей документ підкреслює значення космічної науки для супутникового зв'язку, систем спостереження Землі й технологій супутникової навігації, зокрема, у рамках забезпечення сталого розвитку [2]. У Резолюції 76/76 ГА ООН підкреслила важливість використання космічної науки для телемедицини, дистанційного навчання, подолання лих, охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів і моніторингу Світового океану та клімату.

У цьому документі ГА ООН підкреслила значущість Науково-технічного підкомітету Комітету з мирного використання відкритого космосу, зокрема робочої групи підкомітету з довгострокової стійкості космічної діяльності в рамках п'ятирічного плану роботи. Також ГА ООН у Резолюції 76/76 з урахуванням загострення проблематики космічного сміття рекомендувала державам надавати відповідну інформацію саме до зазначеного Науково-технічного підкомітету. Примітно, що в іншій щорічній резолюції ГА ООН «Заходи з забезпечення транспарентності та укріплення довіри у космічній діяльності» 76/56, зокрема, схвалений 6 грудня 2021 р., відзначається роль Науково-технічного підкомітету Комітету з мирного використання відкритого космосу з підвищення довгострокової сталості наукової діяльності в рамках мирного дослідження космічного простору [7].

Також проектна робота Четвертого комітету, яка стосується питань розвитку науки, охоплює діяльність Університету миру, що відображається в серії відповідних резолюцій ГА ООН. Наприклад, Резолюція 76/73 «Університет миру» від 9 грудня 2021 р. відзначає що зазначений навчальний заклад ООН підтвердив свою відданість досягненню академічної якості в усіх докторантських програмах, що належать за своїм профілем до дослідження проблем миру, а також до міжнародного права, гендерної рівності, розширення прав і можливостей жінок, безпеки, навколишнього середовища та сталого розвитку. Зазначена установа визначається резолюцією як спеціалізований міжнародний центр вищої освіти, досліджень і поширення знань. Також Резолюція ГА ООН 76/73 згадує у вимір роботи Університету миру питання діяльності академічних експертів у вимірі мирного врегулювання конфліктів, ролі науки корінних народів у вимірі дослідження проблем миру, загальної значущості наукового пошуку задля ефективного реагування на загрози миру [9].

Примітно, що діяльність Третього комітету, який серед іншого спирається на доробок Ради з прав людини ООН, а також відповідає за соціальні та гуманітарні питання, при цьому комунікує більш ніж із п'ятдесятьма спеціальними доповідачами, незалежними експертами й експертними механізмами ООН, не призвела останнім часом до затвердження ГА ООН резолюцій, у яких би порушувалися питання науки [6]. Водночас робота Шостого комітету ГА ООН, який відповідає за забезпечення аналізу міжнародного права, має результатом серію резолюцій ГА ООН «Програма ООН зі сприяння викладанню, вивченню, поширенню та ширшому застосуванню міжнародного права», таких як Резолюція 76/110 від 9 грудня

2021 р. У Резолюції 76/110 ГА ООН констатує важливість випуску ООН «Довідник з міжнародного права: збірник документів» для наукових установ у країнах, що розвиваються, і закликає Відділ кодифікації ООН співпрацювати з Африканським інститутом міжнародного права, що дає змогу проводити дослідження в галузі міжнародного права, необхідні для розвитку Африки [8].

Особливе значення для відображення наукової діяльності в роботі ООН має доробок Першого комітету ГА ООН, що відповідає за розроблення й контроль над озброєнням. Зокрема, цей комітет відповідає за розробку серії щорічних резолюцій ГА ООН «Роль науки й технологій у контексті міжнародної безпеки та роззброєнь», таких як Резолюція 76/24 від 6 грудня 2021 р. [4]. У цьому документі ГА ООН визнає, що науково-технічні досягнення можуть застосовуватися як у цивільних, так і у військових цілях, що за таких умов варто підтримувати й заохочувати прогрес у галузі науки саме для використання його досягнень у цивільних цілях. У Резолюції 76/24 відзначається велика зацікавленість міжнародного співтовариства в тому, щоб бути в курсі останніх досягнень у галузі науки й техніки, що стосуються міжнародної безпеки та роззброєння, а також цілеспрямовано використовувати досягнення науки й техніки у творчих цілях.

Також у вказаному документі ГА ООН пропонує державам зміцнювати зусилля для застосування досягнень у галузі науки й техніки з метою роззброєння, включаючи контроль у сфері роззброєння, контроль над озброєннями та інструменти нерозповсюдження, а також для отримання чіткого уявлення про нові й лише намічені досягнення в галузі науки, здатні створити загрозу міжнародній безпеці. У Резолюції 76/24 наголошено на важливості протидії цій загрозі шляхом налагодження державами взаємодії з експертами, що представляють професійну спільноту, дослідницькими установами та громадянським суспільством. Також зазначена Резолюція ГА ООН фіксує значущість оновленої доповіді Генерального секретаря ООН про останні досягнення в галузі науки й техніки та їх потенційний вплив на зусилля в галузі міжнародної безпеки й роззброєння, а також роль Консультативної ради ООН з питань роззброєння у вимірі обговорення останніх досягнень у галузі науки та їх потенційного впливу на зусилля в галузі міжнародної безпеки [4].

Крім того, окремі акти з регулювання відносин у сфері наукових досліджень схвалюються ГА ООН без проектування відповідних резолюцій її окремими комітетами. У цьому вимірі особливе значення має серія резолюцій ГА ООН «Світовий океан і морське право», зокрема Резолюція 76/72 від 9 грудня 2021 р. Цей документ указує на важливість співробітництва в проведенні морських наукових досліджень (п. 14), на потребу заохочення таких досліджень у країнах, що розвиваються, зокрема, шляхом програм співробітництва, підготовки кадрів і стипендій (п. 18), відзначає значущість наукових досліджень, зокрема міжнародних, стосовно наслідків закислення океану (п. 220), морських генетичних ресурсів (п. 265), ризиків, які загрожують біологічному різноманіттю (п. 267), утворення морських охоронюваних районів (п. 272) та протидії антропогенному підводному шуму (п. 287). Також у Резолюції 76/72 значна увага приділена науковому виміру заходів із використання в океанському середовищі добрив, з окремим акцентом на невеликі науково-дослідні проекти в прибережних водах (п. 257) [3].

Примітно, що Резолюція ГА ООН 76/72 має окремий розділ IX «Морська наука», у якому фокусує увагу на питання наукових досліджень глибоководного морського середовища, міжнародного району морського дна, антропогенних загроз морському середовищу та підкреслює значущість міжнародних наукових досліджень на малих острівних державах, що розвиваються (п. п. 291-294). Цей документ ГА ООН приділяє істотну увагу міжнародним інституційним механізмам наукових досліджень моря. Зокрема у резолюції 76/72 підкреслюється значущість Об'єднаної групи експертів з наукових аспектів захисту морського середовища, що діє під керівництвом Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, Міжнародної морської організації та за підтримки Програми ООН з довкілля, доповідям цієї Об'єднаної групи та актам вказаних організацій з реагування на них [3].

Також у Резолюції 76/72 надається позитивна оцінка науковому співробітництву та науковим програмам Міжнародного координаційного центру з проблеми затиснення океану

Міжнародного агентства з атомної енергетики (п. 23), науково-дослідній діяльності Всесвітнього морського університету Міжнародної морської організації (п. 31), програмам морських наукових досліджень Міжурядової океанографічної комісії (п. 50), заснуванню навчально-дослідницького центра Міжнародного органу з морського дна (п. 72), дослідницькій діяльності Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (п. 219) і Глобальної системи спостережень за океаном, яка має зв'язок із Міжнародною радою з науки (п. 302) [3].

Особливу увагу Резолюція ГА ООН 76/72 приділяє Десятиріччю ООН, присвячену науці про океани в інтересах сталого розвитку. Зокрема, у Резолюції відзначено роль обговорення перспектив указанного десятиріччя з 2019 р. на Неофіційному консультативному механізмі щодо Конвенції ООН з морського права 1982 р., де, зокрема, порушувалося питання ув'язування морської науки та політики (п. 307), відзначалася роль Міжурядової океанографічної комісії з розробки та схвалення плану проведення зазначеного Десятиріччя ООН, що прийнятий Резолюцією ГА ООН до відома (п. 308), схвалювалося провезення в червні 2021 р. заходу високого рівня з нагоди початку реалізації Десятиріччя ООН (п. 309) [3]. Крім того, у п. 312 резолюції ГА ООН Генеральному секретареві ООН пропонувалося інформувати ГА ООН про хід проведення Десятиріччя в доповіді Генсека ООН про Світовий океан і морське право, спираючись на позицію Міжурядової океанографічної комісії [3]. Отже, резолюції ГА ООН становлять істотний складник універсального міжнародно-правового регулювання наукової діяльності.

Отже, спираючись на вказане вище, необхідно констатувати, що нормотворча діяльність ГА ООН і нормопроектна робота її комітетів входять до ключових завдань і повноважень ООН. При цьому ключову роль відіграють періодичні резолюції ГА ООН «Наука, технології та інновації для розвитку», які відображають однойменні резолюції ЕКОСОП ООН і визначають основні орієнтири для держав і міжнародних організацій у сфері науки. Наукова діяльність відображена в періодичних резолюціях ГА ООН «Дія атомної радіації», у вимірі наукових досліджень у сфері радіоактивності та ядерної енергетики, а також у періодичних резолюціях ГА ООН «Міжнародне співробітництво у мирному використанні відкритого космосу» щодо наукових досліджень у сфері космосу.

Питання безпекових рамок наукових досліджень у сфері озброєнь відображаються в щорічних резолюціях ГА ООН «Роль науки та технологій у контексті міжнародної безпеки та роззброєнь». Певну роль для забезпечення наукового прогресу відіграють резолюції ГА ООН щодо діяльності Університету миру ООН і навчання міжнародному праву. Певну значущість для міжнародної наукової співпраці мають й окремі резолюції ГА ООН, які затверджуються Асамблеєю без їх проектування її окремими комітетами, такими як серія резолюцій «Світовий океан і морське право». Риси програмності й системності зазначеного універсального міжнародно-правового регулювання наукової діяльності й наукової співпраці визначено резолюціями ГА ООН, отже, мають стати предметом окремих наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Effects of atomic radiation. *Resolution 75/91 adopted by the General Assembly on 10 December 2020* [on the report of the Special Political and Decolonization Committee (Fourth Committee) (A/75/409, para. 8)] UN GA. URL: https://digitallibrary.un.org/record/3895700/files/A_RES_75_91-EN.pdf.
2. International cooperation in the peaceful uses of outer space. *Resolution 76/76 adopted by the General Assembly on 9 December 2021* [on the report of the Special Political and Decolonization Committee (Fourth Committee) (A/76/415, para. 9)] UN GA. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/76/76>.
3. Oceans and the law of the sea. *Resolution 76/72 adopted by the General Assembly on 9 December 2021* [without reference to a Main Committee (A/76/L.20 and A/76/L.20/Add.1)] UN GA. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/76/72>.
4. Role of science and technology in the context of international security and disarmament. *Resolution 76/24 adopted by the General Assembly on 6 December 2021* [on the report of the First Committee (A/76/443, para. 7)] UN GA. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/76/24>.

5. Science, technology and innovation for sustainable development. *Resolution 76/213 adopted by the UN General Assembly on 17 December 2021* [on the report of the Second Committee (A/76/534/Add.1, para. 7)]. UN GA. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/76/213>.

6. Social, Humanitarian & Cultural Issues (Third Committee). *UN GA Third Committee*. URL: <https://www.un.org/en/ga/third/index.shtml>.

7. Transparency and confidence-building measures in outer space activities. *Resolution 76/55 adopted by the General Assembly on 6 December 2021* [on the report of the First Committee (A/76/444, para. 93)] UN GA. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/76/55>.

8. United Nations Programme of Assistance in the Teaching, Study, Dissemination and Wider Appreciation of International Law. *Resolution 76/110 adopted by the General Assembly on 9 December 2021* [on the report of the Sixth Committee (A/76/472, para. 7)] UN GA. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/76/110>.

9. University for Peace. *Resolution 76/73 adopted by the General Assembly on 9 December 2021* [on the report of the Special Political and Decolonization Committee (Fourth Committee) (A/76/412, para. 8)] UN GA. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/76/73>.

